

לשמוע קול תורה – מצווה בפרשה

פרשת תצוה

כיפה

החובה לנהוג בענווה והחובה לחבוש כיפה מופיעות זו לצד זו בשולחן ערוך:

"אסור לילך בקומה זקופה, ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש" (אורח חיים ב, ו).

ואולם ישנו הבדל בין הביטוי "אסור לילך בקומה זקופה" לבין הביטוי הפחות חריף "לא ילך בגילוי הראש": הראשון הוא איסור, והשני הוא מנהג שקיבלו עליהם ישראל – והריהו מידת חסידות.

המקור לכיסוי הראש נמצא בפרשתנו, פרשת תצוה, בתיאור הבגדים שהכונהים מחויבים ללבוש. הן הכוהן הגדול הן כוהן הדיוט חייבים לכסות את ראשם, וכיסוי הראש הוא חלק בלתי נפרד מבגדי הכהונה.

כיסוי הראש של הכוהן הגדול נקרא מצנפת:

"ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו ל'" (שמות כח, ד);

וכיסוי הראש של כוהן הדיוט נקרא מגבעת:

"ולבני אהרן תעשה כתנת ועשית להם אבנטים, ומגבעות תעשה להם לקבוע ולתפארת" (שמות כח, מ).

שני הבגדים הללו, המצנפת והמגבעת, מבטאים שני ערכים חשובים הגלומים במצווה לכסות את הראש.

כיסוי ראשו של הכוהן הגדול בא ללמד ענווה, והוא משמש תזכורת לכוהן הגדול, המורם מעם, שהוא אינו כול יכול ושכבודו נובע מתפקידו לשרת את העם. וכך נאמר בגמרא:

"מצנפת מכפרת על גסי הרוח, מנין? אמר רבי חנינא: יבא דבר שבגובה ויכפר על גובה" (זבחים פח, ב).

לעומת זאת המגבעת, כיסוי הראש של הכוהן ההדיוט, מעניקה כבוד והדר לכוהן, כפי שראינו בפסוק:

"ומגבעות תעשה להם לקבוע ולתפארת".

כלומר המגבעת מעידה שהאדם החובש אותה הוא כוהן, בן לשבט המכובד ביותר בישראל. זהו סמל המייחד את הכוהן, כשם שחיילים, שוטרים וכבאים לובשים מדים מיוחדים המייחדים אותם ואת תפקידם.

שני ממדים אלו נמצאים בכיפה, ומבהירים היטב את משמעות חבישתה:

מצד אחד הכיפה מבהירה לנו שאין אנו אדוני העולם אלא הא-ל מצוי מעלינו תמיד, ומצד שני היא מזכירה לנו תדיר שאנו שייכים לעם סגולה, עם ישראל. חבישת הכיפה מבטאת אפוא שתי תביעות השזורות זו בזו – ענווה מצד האדם הפרטי וגאווה מצד ההשתייכות לכלל ישראל.

ואולם בניגוד לכוהנים, שאינם רשאים לעשות את עבודתם בלי להיות לבושים בכל בגדיהם, אצל האדם הפשוט כיסוי הראש איננו חובה גמורה אלא מידת חסידות, כפי שלמדנו לעיל מלשון ההלכה. לאור זאת בנסיבות מסוימות יהא האדם פטור מחבישת הכיפה, כגון בפעילויות ספורט שונות, בעבודות מסוימות או במצבים הדורשים זאת בחוץ לארץ.

ואף על פי כן ישנם זמנים שבהם כיסוי הראש הוא חובה גמורה לכל אדם. כאשר אדם מתפלל או מברך הריהו ככהן גדול המשרת בעבודתו, וחובה עליו לכסות את ראשו, כמובא בשולחן ערוך:

"יש אומרים שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה, ויש אומרים שיש למחות שלא ליכנס בבית הכנסת בגלוי הראש" (אורח חיים צא, ג).

אומנם ישנן מציאויות מיוחדות מאוד, כגון יהודי הנמצא בין גויים ומסיבות שונות אינו רוצה לחשוף את יהדותו, שבהן אפשר לסמוך על לשון ה"יש אומרים" בשולחן ערוך – הרומזת כי יש דעות שסוברות אחרת – ולברך בלי לכסות את הראש. מסקנה זו נסמכת גם על דברי הרמב"ם המפרטים שמונה דברים שאדם צריך להיזהר בהם בעת התפילה אך יכול להימנע מהם בשעת הדחק:

"שמונה דברים צריך המתפלל להיזהר בהן ולעשותן, ואם היה דחוק או נאנס או שעבר ולא עשה אותן אין מעכבין, ואלו הן: עמידה, ונוכח המקדש, ותיקון הגוף, ותיקון המלבושים, ותיקון המקום, והשוויית הקול, והכריעה, והשתחויה" (הלכות תפילה ה, א).

ב"תיקון המלבושים" כלולה החובה לכסות את הראש, כפי שמבאר הרמב"ם בהמשך דבריו:

"תיקון המלבושים כיצד? מתקן מלבושיו תחלה ומציין עצמו ומהדר, שנאמר השתחוה לה' בהדרת קדש, ולא יעמוד בתפילה באפונדתו ולא בראש מגולה" (שם הלכה ה).

הכיפה המונחת על ראשנו מרוממת אותנו ומדמה אותנו לכוהנים – הן בענווה הנדרשת מעימנו הן בביטוי הזהות הלאומית שלנו השייכת לעם ישראל.

שאל דוד בוצ'קו